

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC KHOA HỌC

NGUYỄN QUỲNH ANH

ĐỔI MỚI LÝ THUYẾT NGHIÊN CỨU, PHÊ BÌNH VĂN HỌC
QUA KỸ YẾU “*DI SẢN VĂN CHƯƠNG ĐẠI THI HÀO
NGUYỄN DU- 250 NĂM NHÌN LẠI*” (2015)

LUẬN VĂN THẠC SĨ
NGÔN NGỮ, VĂN HÓA VÀ VĂN HỌC VIỆT NAM

Thái Nguyên- 2019

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC KHOA HỌC

NGUYỄN QUỲNH ANH

ĐỔI MỚI LÝ THUYẾT NGHIÊN CỨU, PHÊ BÌNH VĂN HỌC
QUA KỸ YẾU “DI SẢN VĂN CHƯƠNG ĐẠI THI HÀO
NGUYỄN DU- 250 NĂM NHÌN LẠI”(2015)

Chuyên ngành: Văn học Việt Nam

Mã số: 8220121

LUẬN VĂN THẠC SĨ
NGÔN NGỮ, VĂN HÓA VÀ VĂN HỌC VIỆT NAM

Người hướng dẫn khoa học: GS. TS Trần Nho Thìn

Thái Nguyên- 2019

LỜI CAM ĐOAN

Tôi cam đoan những luận điểm được trình bày trong Luận văn này là kết quả của quá trình học tập và nghiên cứu của tôi. Tôi xin hoàn toàn chịu trách nhiệm trước những luận điểm khoa học mà tôi nêu ra trong Luận văn này.

Người thực hiện

Nguyễn Quỳnh Anh

LỜI CẢM ƠN

Luận văn này là kết quả sau thời gian học tập và nghiên cứu của tôi tại khoa Văn học và Báo chí, trường Đại học Khoa học - Đại học Thái Nguyên. Để hoàn thành luận văn này, cho phép tôi được gửi lời cảm ơn chân thành và sâu sắc đến các thầy cô giáo trong khoa Văn học và Báo chí đã giúp đỡ tôi trong suốt quá trình học tập và nghiên cứu tại trường. Đặc biệt, tôi xin bày tỏ lòng biết ơn đến thầy – GS.TS Trần Nho Thìn, người đã hết lòng giúp đỡ, hướng dẫn tôi hoàn thành luận văn.

Người thực hiện

Nguyễn Quỳnh Anh

MỤC LỤC

LỜI CAM ĐOAN	i
LỜI CẢM ƠN	ii
MỤC LỤC	iii
MỞ ĐẦU	1
1. Lý do chọn đề tài	1
2. Lịch sử vấn đề	4
3. Mục đích nghiên cứu	5
4. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu	5
5. Phương pháp nghiên cứu	6
6. Đóng góp của luận văn	6
7. Cấu trúc luận văn	7
CHƯƠNG 1: TỔNG QUAN NGHIÊN CỨU	8
1.1. Nhìn lại phương pháp nghiên cứu phê bình <i>Truyện Kiều</i> dịp kỷ niệm 200 năm năm sinh Nguyễn Du(1965)	8
1.1.1. Bối cảnh chính trị - xã hội – văn hóa	8
1.1.2. Nhìn lại phương pháp nghiên cứu phê bình <i>Truyện Kiều</i> dịp kỷ niệm 200 năm năm sinh Nguyễn Du(1965)	9
1.2. Bối cảnh đổi mới lý luận phê bình văn học trong dịp kỷ niệm 250 năm năm sinh Nguyễn Du (2015)	17
1.2.1. Bối cảnh xã hội- văn hóa	17
1.2.2. Vài nét về cuốn sách “ <i>Di sản văn chương Đại thi hào Nguyễn Du- 250 năm nhìn lại</i> ”	18
1.2.3. Đổi mới lý luận phê bình <i>Truyện Kiều</i> dịp kỷ niệm 250 năm năm sinh Nguyễn Du (2015)	20
TIỂU KẾT CHƯƠNG 1	22
CHƯƠNG 2	23

VẬN DỤNG LÝ THUYẾT TIẾP NHẬN TRONG NGHIÊN CỨU, PHÊ BÌNH <i>TRUYỆN KIỀU</i>	23
2.1. Khái quát về lý thuyết tiếp nhận	23
2.1.1. Vài nét về sự ra đời của lý thuyết tiếp nhận.....	23
2.1.2. Lý thuyết tiếp nhận ở Việt Nam.....	25
2.2. Các công trình vận dụng lý thuyết tiếp nhận	27
2.2.1. Người đọc- với việc tiếp nhận <i>Truyện Kiều</i> trong các giai đoạn khác nhau.....	27
2.2.2. <i>Truyện Kiều</i> - với những diễn biến của tiếp nhận văn học	34
TIÊU KẾT CHƯƠNG 2.....	44
CHƯƠNG 3: VẬN DỤNG PHÂN TÂM HỌC TRONG NGHIÊN CỨU, PHÊ BÌNH <i>TRUYỆN KIỀU</i>	47
3.1. Khái quát về phân tâm học.....	47
3.2. Các công trình vận dụng lý thuyết phân tâm học.....	53
TIÊU KẾT CHƯƠNG 3.....	66
CHƯƠNG 4: VẬN DỤNG TỰ SỰ HỌC TRONG NGHIÊN CỨU, PHÊ BÌNH <i>TRUYỆN KIỀU</i>	68
4.1. Khái quát về tự sự học.....	68
4.2. Các công trình vận dụng tự sự học trong nghiên cứu <i>Truyện Kiều</i>	72
TIÊU KẾT CHƯƠNG 4.....	90
KẾT LUẬN	92
THƯ MỤC THAM KHẢO	96

MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

1.1. Cơ sở khoa học

Năm 2015, nhân dịp kỷ niệm 250 năm sinh đại thi hào Nguyễn Du, Viện hàn lâm khoa học xã hội Việt Nam và Ủy ban nhân dân tỉnh Hà Tĩnh phối hợp tổ chức, Hội thảo quốc tế: **“Đại thi hào Nguyễn Du, Danh nhân văn hóa Nguyễn Du: Di sản và các giá trị xuyên thời đại”**. Kết quả của hội thảo được tập hợp lại trong cuốn sách **“Di sản văn chương Đại thi hào Nguyễn Du- 250 năm nhìn lại”**. So với lần kỷ niệm 200 năm sinh Nguyễn Du (năm 1965) cách đây nửa thế kỷ, diện mạo văn học nói chung và nghiên cứu lý luận phê bình nói riêng đã có những chuyển biến rất căn bản. Đặc biệt sau gần 30 năm đổi mới hội nhập, lý luận phê bình và phương pháp nghiên cứu văn học đã tiếp nhận nhiều lý thuyết phê bình văn học từ phương Tây theo xu thế tất yếu khách quan của thời kỳ hội nhập với tính khoa học, hiện đại, nhân văn. Nếu dịp kỷ niệm năm 1965, phê bình xã hội học đang giữ địa vị thống trị chi phối toàn bộ việc nghiên cứu phê bình *Truyện Kiều* như đấu tranh giai cấp, chống phong kiến... thì dịp kỷ niệm lần này những lý thuyết mới như mỹ học tiếp nhận, thi pháp học, phân tâm học, tự sự học, văn hóa học... được các nhà nghiên cứu vận dụng trong nghiên cứu phê bình *Truyện Kiều* đem đến những mã nghĩa mới, những cách nhìn nhận mới mẻ. Đây là những vấn đề mà sau bốn năm cuốn kỷ yếu được xuất bản nhưng vẫn chưa được giới nghiên cứu quan tâm, đó là lí do chính mà chúng tôi quyết định chọn đề tài: **Đổi mới lý thuyết nghiên cứu, phê bình văn học qua kỷ yếu “Di sản văn chương đại thi hào Nguyễn Du - 250 năm nhìn lại”(2015)**.

Khi nghiên cứu, lí giải bình luận về một tác phẩm văn học thì lý thuyết văn học có ý nghĩa quan trọng, một lý thuyết, một phương pháp sẽ cung cấp

một góc nhìn về tác phẩm. Đối với *Truyện Kiều*, một kiệt tác của nền văn học dân tộc, chúng ta đã chứng kiến lịch sử nghiên cứu lâu dài hàng trăm năm, các nhà nghiên cứu phê bình ở những giai đoạn khác nhau đã vận dụng lý thuyết, phương pháp phê bình khác nhau và đem lại kết quả nghiên cứu *Truyện Kiều* thật đa dạng, phong phú, càng ngày càng phát hiện thêm những vấn đề mới mẻ, lí thú, *Truyện Kiều* trở thành một tác phẩm “nói mãi không cùng”. Luận văn này của chúng tôi chọn giới thiệu cuốn “*Di sản văn chương Đại thi hào Nguyễn Du- 250 năm nhìn lại*”, với mục đích bổ sung và làm sáng tỏ một mắt xích quan trọng trong cả quá trình lịch sử nghiên cứu lâu dài, đặc biệt quan tâm tới những vấn đề mới mẻ trong lí luận và thực tiễn, nhằm mở ra những cách tiếp cận mới trong giảng dạy, học tập, nghiên cứu phê bình và hi vọng với luận văn này dần dần chúng ta sẽ có một bức tranh hoàn thiện về lịch sử nghiên cứu, phê bình *Truyện Kiều*.

1.2. Cơ sở thực tiễn

Lịch sử tiếp nhận *Truyện Kiều* hai thế kỷ đã ghi nhận nhiều lý thuyết văn học khác nhau, tuy nhiên từ sau Cách mạng tháng Tám, trong một thời gian dài sự chi phối của dòng lý luận phê bình văn học chịu ảnh hưởng của lý luận Macxit đã trở thành xu hướng chi phối mạnh mẽ hoạt động phê bình văn học ở miền Bắc. Phương pháp phê bình này đề cao mối quan hệ giữa văn học và đời sống, coi tác phẩm văn học không phải là một chỉnh thể riêng biệt mà chịu sự chi phối, tác động của thời đại mà nhà văn đang sống. Các nhà nghiên cứu đi theo xu hướng này quan tâm nhiều đến các yếu tố ngoài văn bản như tiểu sử nhà văn, điều kiện kinh tế, hoàn cảnh chính trị xã hội, đấu tranh giai cấp để phân tích, bình giá tác phẩm do đó không tránh khỏi tình trạng áp đặt, lấy xưa nói nay, hiện đại hóa tác phẩm, cố gán tác phẩm với những gì đang diễn ra trong đời sống xã hội, quy tác phẩm về chức năng phản ánh hiện thực khách quan nhất là đối với các tác phẩm trung đại. Có thể coi dòng lý luận

luận này ảnh hưởng, chi phối trong nhiều bài viết, công trình của Hải Triều, Đặng Thai Mai, Hoài Thanh, Trần Đức Thảo, cùng những nhà phê bình thế hệ sau này như Lê Đình Ky, Hà Minh Đức, Phan Cự Đệ, Phong Lê.... Những điều nói trên đã được nhiều nhà nghiên cứu, phê bình đề cập đến nhân dịp kỷ niệm Nguyễn Du năm 1965, trong đó không thể không nhắc đến cuốn kỷ yếu ***Kỷ niệm 200 năm năm sinh Nguyễn Du*** (1965), cuốn kỷ yếu đó được coi như một chứng tích tiêu biểu một thời thống trị của hệ hình xã hội học tư tưởng. Trong khoảng 50 năm sau đó, nhất là từ năm 1986 trở lại đây sự vận động của lý thuyết văn học đã diễn ra vô cùng phong phú, sôi nổi và đạt được những thành tựu đáng kể. Thực hiện đề tài ***Đổi mới lý thuyết nghiên cứu, phê bình văn học qua kỷ yếu “Di sản văn chương đại thi hào Nguyễn Du - 250 năm nhìn lại”***(2015), chúng tôi mong muốn giúp người đọc nhận thấy những thành tựu của nghiên cứu phê bình Nguyễn Du và *Truyện Kiều* trong những năm gần đây đặc biệt nhận thấy sự vận dụng các lý thuyết mới được du nhập từ phương Tây vào Việt Nam. Các nhà phê bình đã nhận thấy hướng tiếp cận ngoại văn bản mặc dù có những thành tựu nhất định nhưng cũng bộc lộ nhiều hạn chế, điều đó cần được bổ sung bằng một hướng tiếp cận khác, coi văn bản như sản phẩm của tư duy nghệ thuật, hoàn toàn độc lập với thế giới mà nó phản ánh đó là cách tiếp cận nội văn bản, tức là những yếu tố của thế giới nghệ thuật như nó tồn tại độc lập với hiện thực khách quan. Sau xu hướng phê bình nội văn bản, phê bình văn học còn được bổ sung nhiều cách tiếp cận khác như lý thuyết liên văn bản, phê bình cổ mẫu, lý thuyết tiếp nhận... trên thực tế chứng minh không một lý thuyết riêng rẽ nào có thể đọc hết nghĩa của tác phẩm do đó việc vận dụng các lý thuyết để bổ sung cho nhau là cần thiết. Việc vận dụng các lý thuyết mới trong những năm gần đây thể hiện sự nỗ lực của các nhà khoa học trong việc đánh giá những giá trị thiên tài của Nguyễn Du, sự phong phú của kiệt tác *Truyện Kiều* nhằm khắc phục những hạn chế của khuynh hướng phê bình xã hội học từng chi phối khá

sâu sắc trong giai đoạn 1945-1985 nhất là trong dịp kỉ niệm Nguyễn Du năm 1965, cách đây 50 năm. Đề tài này như là một thử nghiệm của chúng tôi trong quá trình học tập của mình đồng thời cũng để làm dày thêm vốn kiến thức phục vụ cho hoạt động giảng dạy trong nhà trường phổ thông.

2. Lịch sử vấn đề

Có thể nói trong khoảng hai thế kỷ nghiên cứu Nguyễn Du và *Truyện Kiều* chúng ta đã có hàng trăm công trình với hàng ngàn bài viết của các nhà nghiên cứu trong và ngoài nước, song dường như vẫn chưa đủ với một tác phẩm “nói mãi không cùng”. Người đọc và các nhà nghiên cứu đến sau dường như vẫn tìm thấy cho mình ít nhiều điều mới mẻ khi tiếp cận kiệt tác này. Lịch sử tiếp nhận *Truyện Kiều* từ sau 1986 đánh dấu những bước chuyển mới mẻ nhằm lấp đầy những khoảng trống trước đây, việc tiếp nhận các phương pháp đọc được mở rộng hơn bao giờ hết, do đó chúng ta đạt nhiều thành tựu mới mẻ trong tiếp nhận *Truyện Kiều* như hướng đi của các nhà nghiên cứu Phan Ngọc, Trần Đình Sử, Trần Nho Thìn, Lê Nguyên Cẩn...

Năm 2015, chúng ta kỉ niệm 250 năm năm sinh Nguyễn Du, việc nghiên cứu Nguyễn Du và *Truyện Kiều* lại trở nên sôi nổi hơn bao giờ, rất nhiều hội thảo đã được tổ chức tại các trường đại học, viện nghiên cứu nhằm đánh giá những giá trị thiên tài của Nguyễn Du và kiệt tác *Truyện Kiều*. Dịp này các nhà nghiên cứu cũng công bố những kết quả mới của mình trong việc nghiên cứu Nguyễn Du và tiếp nhận *Truyện Kiều*. Trong đó phải kể đến hội thảo quốc tế do Viện hàn lâm khoa học xã hội Việt Nam và Ủy ban nhân dân tỉnh Hà Tĩnh phối hợp tổ chức: **“Đại thi hào Nguyễn Du, Danh nhân văn hóa Nguyễn Du: Di sản và các giá trị xuyên thời đại”**. Kết quả của hội thảo được tập hợp lại trong cuốn sách **“Di sản văn chương Đại thi hào Nguyễn Du- 250 năm nhìn lại”**.